NOAH E. COTSEN LIBRARY OF
YIDDISH CHILDREN'S LITERATURE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 13100

DER MESHUGENER BATLEN

Isaac Leib Peretz

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol
of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from
a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights
in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain
or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.
If you hold an active copyright to this work – or if you know who does –
please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

י. ל. פרץ פאַר דער שול

דער משוגענער בטלן

רעדאַקטירט פאַר דער יוגנט פון אַ קאָמיסיע לערער
ביים צענטראַלן-בילדונגס-קאָמיטעט אין ווילנע

ווילנער פאַרלאַג פון ב. א. קלעצקין :: 1922

י. ל. פרץ פאַר דער שול

דער משוגענער בטלן

רעדאקטירט פאַר דער יוגנט פון
אַ קאָמיסיע לערער ביים צענטראַלן-
בילדונגס-קאָמיטעט אין ווילנע

צענטראַלע יידישע ביבליאָטעק
און פרעסע אַרכיוו

ווילנע — 1922
ווילנער פאַרלאַג פון ב. א. קלעצקין.

I. L. Perec dla Szkoły. „Der Mszugener Batłon"

Drukarnia „Wydawnictwo Wileńskie" B. Kleckina,
M.-Stefanska 23.

דער משוגענער בטלן.

I.

ער איז געלאָפן אויף און אָפּ בייטאָג איינער אַליין אין בית־המדרש און פלוצלונג זיך אָפּגעשטעלט.

— רבונו של עולם, ווער בין איך?

— ווער בין איך?... מען רופט מיך: בערל חנהציעס... נו, בין איך דען בערל חנהציעס? בין איך דער נאָמען? — די שילד איז נאָך ניט די קלייט! דאָס הויז, וואו דער רב וואוינט, הייסט: „פאָד־קאַרפּיעס” און איך — בערל חנהציעס!

אין ציאַכנאָוואָקע קען מען מיך: מען ווייסט, ווער בערל חנהציעס איז; אָבער אין אַמעריקע? ווען איינער למשל גיט אַזוי' ראַפּטום אַ זאָג אַרויס אין אַמעריקע, אין בית־המדרש: „בערל חנהציעס”... נו, וואָלט עמיץ געוואוסט, אַז מען מיינט מיך?

שאני הכא! דאָ איז עפּעס אַנדערש, דאָ גיט יעדער אַ שמייכל, אַ שאָקל מיטן קאָפּ, מאַכט אַזוי אַ תנועה... „אַ כּאַ־קאַנטע זאַך, בערל חנהציעס!” איינער טראַכט: דער בטלן, דער צווייטער: — דער משוגענער, דער דריטער — כ׳ווייס וואָס; דער פערטער וועט זיך דערמאָנען, אַז איך הייס נאָכן פעטער בערל. — טויבעלע, אמת, גיט אַ קרעכץ דערביי, ווייל זי ווייסט, אַז איך בין נעבאַך אַ יתום. אָבער אין אַמעריקע, וואו מען קען ניט חנה די זיצערקע, און וואו מען ווייס ניט, אַז עס איז געווען אויף דער וועלט אַ בערל חקרן, דער מאַמעס אַ ברודער, וואו מען ווייסט ניט, אַז איך בין, וואָס מען רופט מיך: אַ משוגענער, אַ בטלן, אַ יתום און אפשר גאָר אַ חקרן אויך. (איך בין, דאַכט זיך, געראָטן אין פעטער אַריין), וואָס פאַר אַ רושם וואָלט דאָרט געמאַכט: בערל חנהציעס?!

עפּעס ווייס איך דאָ יאָ ווער איך בין? איך אַליין זאָג דאָך: אַ משוגענער, אַ בטלן... נו, דאָס בין איך!

— בין איך דען ניט משוגע? וועלכער מענטש שטעלט זיך אַנידער קלערן, ווער ער איז! אַ מענטש איז אַ מענטש! איך בין אַ מענטש און הייס: בערל חנהציעס... וואָלט איך געוועזן אַ הויז, וואָלט איך אפשר געהייסן: פּאָד־קאַרפּיעס, — אַן אַרעסטאַנט — וואָלט איך געהאַט אַ לאַטע אויף די אַקסל און אַ נומער... וואָלט מיין טאַטע, ניט די מאַמע, געוועזן דער פּאַרזאָרגער, דער „פּרנסה־געבער", ניט דער בטלן, וואָלט איך געהייסן, „בערל שמערלס". עס וואָלט אַפילו שווער געוועזן אַרויסצוזאָגן: „בערל שמערלס", נאָר מען וואָלט שוין געמוזט! און אפשר וואָלט איך דעריבער ווייניקער געוועזן ביי מענטשן אין די מיילער—ווען מיין נאָמען זאָל זיך ניט אַזוי גלאַטיק אַראָפּקאָלערן פון דער צונג.

— אָבער, ווי איך וואָלט געהייסן — אַ מענטש בין איך...

אַ מענטש! נאָר אַ בטלן דערצו... מאַלע אַ מענטש בלייבט אַ יתום, נו, וואוינט ער אין בית־המדרש? קראַנק בין איך עפּעס צו טאָן? אין שליחות גיין, האָלץ האַקן, אַ משרת ווערן און גיין אָנגעטאָן אַ בגד, ניט קרועה בלויה, עסן ברויט, ניט זיין ביז דרייסיק יאָר ישיבה־בחור, עס זאָל מיר פעלן צוויי טעג אין דער וואָך און אַרומדרייען זיך אַלץ און קלערן: ווער איך בין?!

איך וואָלט כאָטש געוואוסט, ווער מיין קאַפּאָטע איז; ציבד, אָסור אויב איך ווייס! — אַ שטיק בענדיט, אַ שטיק חיים, אַ שטיק יונה, דריי פערטל פון מיסט! אַ מערכה, טויבעלע קען בייען, אַ ניט וואָלט איך געוועזן אָדם נאַקעט.

— איז דען דאָס אַליין ניט קיין שגעון? אַזאַ מין בטלנות, אַזאַ מין בטלנות! גאָרנישט... שמערל, חייב, יונה... עס האָט אַ שיעור וויפיל בית־המדרשניקעס איך האָב איבערגעלעבט!... איינער איז שוין אַ סוחר, איינער — אַ טרעגער, איינער — אַ שענקער; אַ דאגה, איינער איז שוין אַן אַלמן אַפילו, שמערל האָט שוין דאָס דריטע ווייב; נאָר אַלע האָבן קינדער, געשעפטן, עסקים; גוט, שלעכט, נאָר פאַרנומענע מענטשן, עסן ניט קיין טעג, זיינען ניט קיין בטלנים... מענטשן! איך וויל אויך זיין אַ מענטש!

— וואָס הייסט אַ מענטש?

— ווי איך בין אַ ייד, איך בין קיין מענטש ניט!

— ווי איך בין אַ ייד, איך בין אַ ייד! אמת, איך בין אַ ייד, נאָר גאַנץ ציִאָכנאַווקע זיינען אויך יידן און זיינען ניט איך! הלמאי, איך בין אַ מאַנספּאַרשוין, (כאַטש אַ קלאָג צו מיין אַנספּאַרשוין, אַ ווייטאָג צו אים!) נו... אַלע מענטשן, וואָס זיינען ניט קיין נקבות, זיינען מאַנספּאַרשוינען, הכלל, זיינען אַלע בערל חנהציעס!

— ניין, ברודער בערל, נאַר דיך ניט! דו ביסט אַ מאַנס-פּאַרשוין, דו ביסט אַ ייד, אמת; נאָר ניט דו ביסט דער מאַנס-פּאַרשוין, ניט דו ביסט דער ייד!... דו ביסט עפּעס אַנדערש; דאָס אַלץ איז נאָר אַ צולאָג, צוגעגעבענע זאַכן; אָבער ניט דו אַליין...

— איך רייד מיר איין, אַז איך בין אַ בטלן, אַ משוגענער אַ יתום, אַ אומגליקלאַכער מאַנספּאַרשוין... נאָר בטלנים, משוגעים, יתומים זיינען דאָ אַ סך, אפשר אַזוינע מאַנספּאַרשוינען ווי איך בין — ווייניקער; נאָר דאָ איז, אַ דאגה, אפשר אין אַן אַנדערער שטאָט, אפשר אין אַמעריקע, נו, זיינען אַלע איינס? חס ושלום, יעדערער פאַר זיך!...

— נו, ווער־זשע בין איך, צו אַלדי שוואַרצע יאָר!

— עס האָט געמוזט אין מיר אַריין אַ דבוק, עס מוז עמיץ זיצן און קלערן איבער מיר, און מיר דאַכט זיך: איך אַליין קלער! אַ והא ראיה, ווען איך האָב כוח (אַ גאַנצע וואָך, אויסער מאָנטאָג און דינסטאָג) האָט יענער אויף מיר קיין שליטה ניט; קלער איך ווייניקער! און באמת, די הקירה איז, אַז קיין שום מענטש אין דער וועלט קאָן ניט איבערקלערן זיך אַליין! — ווי הייסט, איך וויל מיך משיג זיין? איך וויל מיך אַרויסרייסן פון מיר אַרויס, אַוועקשטעלן זיך אָדער אים אין אַ זייט, „ער" זאָל קוקן אויף מיר! איך־ער זאָל קוקן אויף ער־איך!...

כאַ, כאַ, כאַ! ווי הייסט! זאָל איך מיר נאָר באַרעכענען!... עפּעס ווערט מיר וואַרים אין קאָפּ!...

(ער לויפט צו צום כיור, גיסט זיך אָפּ מיט קאַלט וואַסער;

שלעפּט אַרויס פון אונטערן אויוון אַ שמאַטע, און בינדט זיך שטייף אַרום דעם שטערן).

— ציגנד וועט עס גיין. נאָכאַמאָל!... איך וויל וויסן, ווער איך אַליין בין...

— וואו זאָל איך קוקן, אַראָפּ צי אַרויף? רעכטס — צי לינקס?... איך בין דאָך אין מיר. ווען איך, למשל, קריך אַרויף אויפן ארון קודש, בין איך אינגאַנצן אויבן; איך וועל אונטן גאָר־ניט איבערלאָזן. לאָמיך לויפן אין קעלער אַריין, וועל איך זיין אינגאַנצן אונטן... נו אַזוי ווי קען איך קוקן אויף מיר!?

— היכי דמי?!

— וואָס דען זיצט אין מיר און קלערט פאַר מיר?

— און עפּעס זיצט דאָך פאָרט... האַ?...

— איך ווייס דאָך, אַז ווען עס זיינען געלעגן ביי דער שמשטע אומגעציילטע קיכלאַך און איך האָב שוין דריי טעג קיין מאכל ניט געהאַט אין מויל, האָב איך גאַנץ שטאַרק חשק געהאַט אַראָפּצושלינגען אַ קיכל... נאָר איך האָב געזאָגט: ניין! מען טאָר ניט! ניט מיין... דערנאָך האָב איך געפונען טויזנט תירוצים... „די שמשטע האָט געניג פאַרדינט אָן מיר, זי מעג מיר געבן אַ צולאָג", „איך זאָל זי בעטן, וואָלט זי מיר אַליין געגעבן", „איך וועל איר מיט גאָטס הילף אַמאָל באַצאָלן"... נאָר איך האָב אַלץ געזאָגט: „ניין, מען טאָר ניט"... און עס איז געבליבן — ניט!... פריער איז עס געגאַנגען איינס נאָכן אַנדערן: מיר האָט זיך געדאַכט, אַז איך אַליין פרעג און איך אַליין ענטפער, נאָר דערנאָך, שפּעטער אַ ביסל, כאָטש תוך כדי דבור, נאָר דערנאָך, איז עפּעס אַנדערש געוואָרן, עס איז געוואָרן צוזאַמען: יאָ און ניין, ניין און יאָ און ווייטער ניין: עס איז געוואָרן אַ מחלוקת, און נישט איז געוואָרן, ניט ווייל איך האָב ניט געוואָלט, אָדער דעם חשק פאַרלאָרן; ניין, נאָר די האַנט האָט זיך ניט געקענט רירן; זי האָט ניט געוואוסט וועמען צו פאָלגן... אַ והא ראיה, איך בין דערנאָך שטאַרק מיד געוועזן, טאַקע ווי נאָך אַ גרויסע מחלוקה, ווי נאָך אַ הייסן וכוח מיט יונה לאָקש, וואָס וויל מיר

אַלץ איינגערײדן, אַז דער גאון, ז״ל, זיצט אין גן־עדן מיט אַ פּאָר ראָצטער באָרד, ווייל ער האָט ניט געהאַלטן פון חסידות!

— אַזאַ פּערדן... נאָר מיד בין איך געווען; איך דערמאָן מיך גאַנץ זיכער, זיכער! דאָס אייגענע איז געווען פּורים. ווען איך האָב געטראָגן פון פּורק פּיינהאָלץ, פון גביר, דעם רב, שלח־מנות. איך האָב געהאַט אַ פול מויל מיט וואַסער, די צונג איז מיר אַרומגעלאָפן אין מויל ווי משוגע, ווי איך לויף צינד אַרום אין בית המדרש. די הענט האָבן מיר געציטערט, אַ שטיק טאָרט, מאַקאַראָנען, עפּעס נאָך עטלאַכע מינים... איך נאַשער האָב גע־וואָלט, איך ערלאַכער מאַן האָב ניט געוואָלט!...

— מען זאָגט: „יצר טוב", זאָל זיין אַזוי! אָבער סיי־ווי־סיי בין איך דאָך נאָר אַ דירה, וואו עס וואוינען צוויי שכנים, איי־נער הייסט: יצר־טוב, דער צווייטער — יצר־הרע. ניט אַזוי? ווייטער די מעשה מיט די נעמען... אָבער ווער זיינען זיי? ווער בין איך?!

— איך בין אַ דירה, איך בין אי דער גוטער שכן, אי דער שלעכטער שכן, אַלץ איך, און דערצו וויל איך וויסן ווער איך בין?! כאַ, כאַ, כאַ! — שאַ! נעכטן ערשט, דער עולם האָט געלאַכט, וואָס איך בין געבליבן שטיין אויף איין אָרט, אפשר אַ שעה! איך ווייס, וואָס איך בין געשטאַנען! איך האָב ניט געקענט גיין: מען האָט געהאַקט האָלץ אויפן שול־הויף, האָב איך געוואָלט גיין פּרובן, צי איך קען אַ שייטהאָלץ צעהאַקן, צי קען איך אַרבעטן... איך האָב שוין אָנגעהויבן גיין; שטייען צוויי בענק: אין דער זייט אַ באַנק, אין יענער זייט אַ באַנק. דאָ דער־ציילט מען, אַז מען הייצט אין באָד, הייבט מיך אָן בייסן דאָס גאַנצע לייב און איך וויל צוגיין צום קעסטל, אַרויסשלעפּן דאָס בעזימל און גיין אין באָד אַריין... קעגנאיבער האָט זרח מלמד דערציילט יענקל קעצלען, אַז אין „בעל־עקדה" איז דאָ אויף דער הייגטיקער סדרה אַ פּלאַי־פּלאַימדיקער דרוש! וויל איך וויסן, וואָס זרח מלמד איז געפעלן, צולויפן צו דער מזרח־וואַנט און אַראָפּכאַפּן דאָס ספר... נו, בין איך טאַקע געשטאַנען! די פיס האָבן ניט געוואוסט וועמען צו פאָלגן: צי דעם בערל תנהצי׳עס,

וואָס וויל גיין האָלץ־האַקן, צי ד ע ם בערל חנהציעס, וואָס וויל גיין אין באָד אַריין, ווייל עס בייסט אים, צי ד ע ם בערל חנה־ציעס, וואָס וויל ווייסן, וואָס זרח מלמד איז געפעלן!... איך בין טאַקע אַזוי לאַנג געשטאַנען, ביז איך האָב מיך דערמאָנט, אַז איך האָב נאָך קיין מנחה ניט געדאַוונט!

— נו, על כן? וואויגען אין מיר שוין פיר פאַרשוין: אַ האָלץ־העקער, אַ בעל־עקדהניק, אַ בעדער און דער לעצטער — אַ מנחה־דאַוונער, וועלכער האָט אַלע אַרונטערגעיאָגט אונטערן אויוון, זיי זאָלן קיין פּיפּס ניט געבן, נאָר ער האָט צי שאַפן, און די פיס מוזן אים פאָלגן. אַ והא ראיה, בין איך טאַקע צו־געגאַנגען צו דער וואַנט און האָב געדאַוונט!

אַ שטיקל אמת שטעקט דערינען... וואָרים זיי זייגען ניט פאַרלוירן געוואָרן; זיי האָבן זיך נאָר באַהאַלטן אונטערן אויוון, זיי האָבן פון דאָרטן אַרויסגעקוקט... זיי האָבן געוואונקען צו מיר, און האָבן מיך מבטל געוועזן! אינמיטן שמונה־עשרה האָב איך אַלץ אין זינען געהאַט: האָלץ־האַקן, שמייסן זיך אויף דער העכ־סטער באַנק אין באָד, און דעם בעל־עקדהס דרשות אויך!...

— נו, אַ כלל? וואָס העלפט דער יצר־טוב מיטן יצר־הרע, אַז איך בין אַמאָל דריי, און אַמאָל פיר!

— אָט ציגד פיל איך, אַז „איך" אַליין בין עפּעס אַ גאָר־ניט! איך אַליין וואָלט גאָרניט געלעבט. איך אַליין, ווען איך לעב אַפילו, וואָלט איך מיך אינדערפרי אַפילו פון דער באַנק ניט אויפגעהויבן, איך וואָלט געלעגן ווי אַ גולם עד סוף כל הדורות... איך בין טאַקע אַ גולם, איך האָב גאָר קיין נשמה ניט; וואָס דען? אַלץ אַרום לעבט, אַלץ אַרום האָט נשמות, די נשמות זייערע לאָזן אַרויס פון זיך אַזוינע לאַנגע, דינע, שפּיציקע פעדימלאַך, אַזוינע שטראַלן, און זיי כאַפּן זיך און ציעפּען זיך אין מיר, קריכן אין מיר אַריין, רירן מיך, שטעלן מיך אויף די פיס, הייסן מיך גיין, טאָן, לויפן... אָבער איך אַליין בין גאָרניט!

ווער דען פאָרט קלערט? האַ? ווער זיצט אין מיר און קלערט? ווייטער אַ פרעמדער? ניט איך!

— נו, זאָל זיין אַ פרעמדער! ווער איז ער? ווי קומט ער צו מיר? צי בין איך אַ שטייג און ער — אַ פייגעלע?... דוד המלך, עליו השלום, זאָגט: יונתי, הייסט עס מיין טייבעלע! — וויל דאָס טייבעלע האָלץ־האַקן, אין באָד אַריין גיין, אַראָפּ־גנבענען פון שלוח מנות, אַוועקשניפּן אַ קיכל ביי דער שמשטע, און תוך כדי דבור זען דעם בעל־עקדהס דרשה?... פו, טייבעלע, ניט שיין! ביסטו עס, מעגסטו זיך שעמען!

— כאַ! כאַ! כאַ! בערל חנהציעס איז אַ טייבעלע, אַ פייגעלע; בערל חנהציעס האָט אַ קליין פּיסקעלע מיט פליגעלאַך, בערל חנהציעס וועט אַמאָל אַרויספליען פון דער שטייג...

— נו, בערל חנהציעס, דעמאָלט וועסטו אויך קלערן ווער דו ביסט? אויך זיין אַ יתום, אויך זיין אַ בטלן, אויך זיין משוגע?

אוודאי! ווער דען? די שטייג איז משוגע? די שטייג איז אַ יתום?

— רבונו של עולם! ווער בין איך פאַרט?

II.

עס קומט אין בית־המדרש אַריין וואָלף סוחר.

בערל חנהציעס דערזעט אים, און אַנטלויפט אין אַ זייט; וואָלף סוחר וואַשט די הענט, ווישט אָפּ אין דער פּאָלע, נעמט אַרויס פון דער שאַנק אַ ספר און זעצט זיך אַריינקוקן. בערל חנהציעס לאָזט פון אים קיין אויג ניט אַראָפּ...

— ווער איז ער? פרעגט ער זיך און ענטפערט זיך באַלד:

— וואָלף סוחר! ער גיט זיך דערביי אַ שטאַרקן קניפּ אין באַק אַריין...

— בהמה! חמור! וואָלף סוחר איז אַזוי ווי בערל חנהציעס! אַזוי הייסט ער; נאָר ווער איז ער?... איז ער איינער, צוויי, צי דריי? וויפיל פייגעלאַך פּישטשען אין זיין שטייג, פאַרשטייסטו, וויאַטעק!?

ער האָט זיך נאָך שטייפער צוגעצויגן דעם קאָפּ.

— לאָמיך קלערן...

— אצונד איז ער איינער, איין וואָלף סוחר... ער זיצט און לערנט! פּאַרטיפט, ער זעט מיך ניט. ער לערנט אוודאי נדרים, זיין פּרק, מער קען ער ניט... אצונד איז אַ קונח קונם קונס... אַצונד איז ער אַ „לשון שבדו חכמים", אַצונד ווייס איך וואָס ער איז, אַ פּרק נדרים... דערנאָך? דערנאָך וועט וואָלף סוחר אַראָפּ־גיין אין גאַס אַריין, וועגן תבואה אויף אַ פאַלשער וואָג, אָפּנאַרן גאַנץ קרוינפּוילן און אַהיים גיין געבן דער ווייב, דער אָרעמער, דערשלאָגענער טויבע, צוועלף פּעטש מיט פיר דזאָך! זעסט דאָס לעמעלע, בערל חנהציעס! זעסט דאָך שעפּעלע, זעסט זוי עס קנייטשט איין דעם שטערן, זעסט די .עע אייגעלאַך, זעסט, זעסט! און דו שוטה, דו בערל חנהציעס, דו חמור, ווילסט מיר איינריידן, אַז דאָס איז דער אייגענער גנב פון גאַס, דער אייגע־נער רוצח פונדערהיים? ניין, בערל חנהציעס! מיר וועסטו דאָס ניט איינריידן! ניין, ניין! — ניט אַזוי קוקט אַ גנב, ניט אַזוי זעט אויס אַ רוצח!... שוטה!...

— איך זאָג דיר, בערל חנהציעס, אַז עס זיינען דאָ דריי וואָלף סוחרס... איינער איז אַ לעמעלע, אַ פרום לעמעלע, וואָס זיצט און לערנט נדרים און וועט אויף יענער וועלט אויך לערנען נדרים, און טאַקע מיטן רבונו של עולמס פירוש... דער צווייטער — איז אַ גנב און וועט דאָרטן אויך כאַפּן פון די טעלער; דער דריטער איז אַ רוצח, וואָס הרגעט דאָס ווייב מכות רצח...

— אַ רחמנות אויף איר!... עס שניידט מיך ביים האַרץ, אָפּט חלומט זי זיך מיר... זי בעט מיך אַמאָל, בייַנאַכט אין שלאָף, איך זאָל איר העלפן... דאָס הייסט: זי בעט ניט מיטן מויל, זי רעדט ניט, חו"ש, אַ יידישע טאָכטער רעדט ניט מיט אַ מאַנס־פּאַרשוין... נאָר זי קוקט אויף מיר מיט אַזאַ... מיט עפּעס אַזאַ... מין קוק...

— רבונו של עולם! קוקן מעג זי דאָך! זי מ ע ג קוקן אויף אַ מאַנספּאַרשוין!...

— כאַ, כאַ, כאַ! איך אַ מאַנספּאַרשוין... וואָלף סוחר איז אַ מאַנספּאַרשוין, פוילן זאָל ער, וואָלף סוחר! איך בין אים אַ שונא אויפן לעבן. איך האָב ביי אים אַ טאָג; נאָר אַ שונא בין

איך אים! שנאת חנם טאקע, נאָר אַ שונא... איך וואָלט אים גע־שטאָכן! יאָ!... נאָר ניט דעם וואָלף סוחר, וואָס זיצט און לערנט, אפילו דעם גנב ניט, נאָר דעם רוצח! אים וואָלט איך געשטאָכן... איך אַליין קען ניט, איך אַליין האָב ניט צו שאַפן, איך בין נאָר אַ שטייגל... איך האָב אַפילו אַ קניפּיק, אַ שאַרפן קניפּיק, גאָר אַ שאַרפן, מען קען מיט אים נעגל שניידן, אַ קאָפּ גאָלן...

— איך מאַך מיר אַפילו קיין לאַמטערן ניט, ווייל עס איז מיר אַ שאָד דער קניפּיק, ער זאָל ניט שטומפּיק ווערן...

דאָך איך אַליין קען ניט... מען דאַרף, עס זאָל מיך עמיץ הייסן; עפּעס אַ בת־קול, עפּעס איינער, אפילו זרח מלמד! זאָל ער אַליין מיך הייסן! ווער שמועסט ווען זי זאָגט מיר, אַזוי שטיל, בייבאַכט אין חלום; נאָר זי ועט ניט זאָגן, אַ יידישע טאָכטער וועט ניט זאָגן. חס־ושלום! איך וואָלט זי פּייגט געהאַט, זי זאָל מיט מיר ריידן.

— אַזוי איז בעסער, קוקן זאָל זי, און שטענדיק, און אַ גאַנצע נאַכט; בייטאָג קען נאָך עמיץ דערזען, חס־ושלום! עס איז גענוג יעדע נאַכט...

— אָ! ווי שיין וואָלט עס געוועזן! איך וואָלט אַרויסגע־נומען דעם קניפּיק, איבערגעגאַנגען די כאַליאַווע, איין מאָל, צוויי מאָל, דריי מאָל. און בוך!...

— כאַ, כאַ, כאַ! עס וואָלטן אַרויסגעלאָפן געדעריב און געדערימלאַך. כאַ, כאַ, כאַ! און בלוט, רויט בלוט... כאַ, כאַ, כאַ!

— ניין. וואָלף סוחר, נדרים־לערנער, ניט דיך מיין איך! יענעם, יענעם, דעם רוצח... נאָר ניט דיך!

— הערסט, בערל חנהציעס, ווען דו ביסט אַ מענטש, ווען דו ביסט ניט קיין יתום, קיין במלן, קיין משוגענער, קיין חקרן, וואָלט שוין אַלץ גוט געוועזן... טייבעלע וואָלט אפילו געוויינט, זי וואָלט דאָך געוואָרן אַן אַלמנה, נאָר איך וואָלט איר אין חלום געזאָגט: טייבעלע, געגוג דו האָסט צוויי מאַנען, איינער גנבעט, דער צווייטער זיצט און לערנט, וואָס טויג דער דריטער. ווילסט דווקא דריי? דווקא מען זאָל דיך, טייבעלע, שלאָגן, דווקא דו זאָלסט וויינען גאַנצע טעג און גאַנצע נעכט...

— און אפשר איז ער פּאָרט נאָר איינער?...

— בערל חנהציעס! דריי זיינען זיי, לאָמיר זיך וועטן. קום אַמישנע, ווייל ער זיצט דאָ און לערנט. קום אין גאַס אַריין, וועסטו זען, ווי יענער גנבעט דערווייל אין גאַס... דערנאָך ווי ער שלאָגט, קום! וועסט זען!...

ער הויבט זיך אויף, לויפט אויף די נעגל צו דער טיר, שלעפּט אַרויס דעם שליסל און פאַרמאַכט פון יענער זייט...

III.

ער קומט צוריק, בלאַס און אין כעס...

— זיי האָבן זיך באַהאַלטן, די גנבים! וואָס האָבן זיי צו טאָן? עס איז היינט ניט קיין טאָרג! עפּעס אַ יום־טוב, עס הענגען פענער, מען קען ניט גנבענען... טייבעלע איז ניט אינדערהיים... זי האָט געמוזט גיין צו אַ שכנה. די טיר איז צו... זיי האָבן זיך אפשר ביידע באַהאַלטן! איך האָב אַריינגעקוקט דורכן פענסטער. אונטערן בעט, האָט זיך מיר געדאַכט, רירט זיך עפּעס, אויף דער פּאָדלאָגע האָט זיך דער שאָטן געה.ידעט, געוואָרפן, געצאַפּלט! אַ קשיא אויף אַ מעשה, ער זיצט דאָ און לערנט, און זיי ליגן אונטער די בעטן... וואו דען זאָלן זיי ליגן!...

— און וואָלף סוחר, דער תם, דער נדרים־לערנער האָט אפילו ניט געהערט, אַז איך האָב אויף־ און צוגעשלאָסן די טיר! ער איז אַזוי פאַרטיפט אין לערנען!

— און אפשר לערנט ער גאָרניט? אפשר זיצט דאָ דער גנב און וויל אָפּנאַרן כיך מיטן רבונו של עולם?

— וואָלף! רופט ער אים פּלוצלונג.

— וואָס איז?

— גאָרניט!

— בטלן! —

אין אַ מינוט שפּעטער.

— וואָלף!

— וואָס איז?

— איך האָב אַ קניפּיקל!

— וואויל דיר!

— ווילסט זען?

— ניין!

— דארף מען ניט!

אין אַ פּאָר מינוט אַרום

— וואָלף!

— וואָס?

— דו לערנסט, צי דו מאַכסט נאָר אַזוי?

— וואָס גייט עס דיך אָן?

— איך דאַרף נייטיק צו וויסן, כ׳לעבן, נייטיק!...

— שטיל, משוגע!

אין נאָך אַ פּאָר מינוט:

— וואָלף!

— וואָס איז?

— וויפיל ביסטו?

וואָלף סוחר ווערט בייז, מאַכט צו די גמרא און גייט אַרויס פון בית-המדרש; בערל חנהציעס בלייבט אַליין.

— צי האָב איך גערעדט מיט וואָלפן? און וואָס האָב איך מיט אים אַזוינס גערעדט? וואָס איז ער אַנטלאָפן? ווי בין איך אַרויסגעגאַנגען? האַ? וואָס טוט ביי מיר אין האַנט דאָס קניפּיקל?

ער וואונדערט זיך שטאַרק, און נאָך מער, בפרט אַז ער דערזעט, אַז ער האָט זיך דורכגעשניטן די כאַלעווע. ער ווערט בייז.

— בערל בטלן! דו אַליין האָסט צעשניטן דיין כאַלעווע! דו האָסט אַנדערע כאַלעוועס? טויבעלע וועט דיר ווייטער שענקען אַ פּאָר שטיוול? זי האָט ווייניק געלייזט פאַר יענע שטיוול! זעסטו, בטלן, זעסטו, משוגע, זעסט, עס איז עמיץ אין דיר און ניט דו! זעסט?

— לאָמיך נאָר אַליין זען, ווי דו זעסט אויס, חמור, וואָס לאָזט זיך די שטיוול צעשניידן! לאָמיך דיך אָנקוקן, בטלן!

ער לויפט צום כיור, כאַפּט די שמאַטע אַראָפּ פון קאָפּ און הייבט אָן רייבן און פוצן דאָס מעש.

— איך זע דיך שוין אַביסל, בטלן, — וואַרט, וואַרט, איך וועל דיך נאָך בעסער זען. איך וועל דיין גאַנץ טרפה פרצוף זען, דיין חמור-קאָפּ!...

ער לאָזט זיך אַראָפּ אויף דער קני און רייבט מיטן גאַנצן כוח. ער בלייבט דאָך פּלוצלונג שטיין.

— ווער פּוצט דעם כיור? ווער? איך? איך האָב כוח? איך האָב דען היינט געגעסן, נעכטן געגעסן? וואָס איז היינט? דינס-טאָג! מאָנטאָג און דינסטאָג האָב איך דאָך ניט קיין טעג. ווער רייבט?!

ער האָט זיך צוריק צוגעכאַפּט צו דער אַרבעט.

— זאָל רייבן ווער עס וויל, איך, צי דער פויגל, צי די טויב, דער יצר-הרע, צי דער יצר-טוב, נאָר דיין בטלניש טרפה פרצוף מוז איך זען! באַלד, באַלד! און אויף אַמאָל!

ער פאַרמאַכט די אויגן און רייבט ווייטער אַ ווייל׳ע מיט כוח. דערנאָך עפנט ער די אויגן און דערזעט זיך.

— כאַ, כאַ, כאַ! אַזוי זע איך אויס, אַ מת, אַ ריינער מת! צו נעמען אויף דער טהרה-ברעט, צו לייגן שערבלאַך אויף די אויגן!

— זעסט, טויבעלע, ווי איך זע אויס! זעסט! און אַזוי זע איך אויס, ווען דו דערלאַנגסט מיר אַלע מאָל אַ שטיקל ברויט... אַ ניט, ווי וואָלט איך נאָך אויסגעזען? —

ער פאַרטראַכט זיך, און דערמאָנט זיך ווייטער.

— אַ מת! דאָס בין איך, יאָ, יאָ! דאָס איז בערל בטלן, בערל יתום, בערל משוגע! אָט דאָס! דאָס! און ווער בין איך פאַר...?

ער קוקט אויפן כיור און קוקט אויף זיך.

דאָרטן זעט מען ניט די צעריסענע כאַלעוועס! וואונדערט ער זיך און ווערט בייז.

— אַ מכה דיר! — שרייט ער פּלוצלונג אויס — אַ מכה דיר, דו כיור-מענטש! דו דאַרפסט אויך האָבן צעריסענע כאַלעוועס! אַז איך האָב, דאַרפסטו אויך האָבן!

ער האָט זיך אַראָפּגעלאָזן מער אויף דער פּאָדלאָגע, אָנ-

געשפּאַרט דעם קאָפּ אויף דער ערד און אַרייַנגעשטופּט זיי פּיס אין כּיור.

— איך זע ניט, נאָר דו האָסט, דו האָסט צעריסענע כאַ־לעוועס! זעטסט!... אויפצוהויבן זיך איז אים שוין שווער. עס האָט זיך אים געדאַכט, אַז דער מענטש אינם כּיור האַלט אים צו בײַ די פּיס; ער האָט זיי דאָך אָפּגעריסן, אויפגעהויבן זיך, אַ ביסל פאַרוואונדערט, אַ ביסל דערשראָקן.

— כּיור-מענטש! בטלן! האָט ער זיך געדרייצט און פאָרט מורא געהאַט צו קוקן אין כּיור אַריין. ער איז צוגעלאָפן צום אויוון, אָנגענומען אויף די הענט קאַלך און פאַרשמירט דעם כּיור.

— ליג דאָרט אין דער קרענק, קוק ניט אַרויס!

דער קאָפּ האָט אים אָנגעהויבן שטאַרק ווי טאָן און די פּיס האָבן אים געבראָכן, ער האָט זיך ווייטער פאַרטראַכט.

לאָמיך נאָר עפּעס דערמאָנען...

— אַצינד טוט מיר ווי דער קאָפּ... אַז דער רוצח שלאָגט טויבעלען, טוט מיר ווי דאָס האַרץ... עס ברעכן מיר די פּיס. אַז איך גיב מיר אַ קניפּ אין באַק, פּלאַמט מיר די באַק, ווייל איך האָב אַ באַק, איך האָב הענט און פּיס, איך האָב אַ קאָפּ מיט אַ האַרץ און האָב אפשר אַ נשמה אויך — אַלץ האָב איך, נאָר וואָס בין איך אַליין? ניט די באַק, די פּיס, ניט דאָס האַרץ, ניט דער קאָפּ, ניט די נשמה. וואָס דען? גאָרניט...

— איך זאָל מיך קענען מאבד עצמו לדעת זיין, און אַליין זען וואָס עס וועט זיין, וואָס עס וועט בלייבן, אַז עס וועט אָוועקפאַלן דער קאָפּ, די הענט, די פּיס, די בעק, די צעריסענע כאַלעוועס... דעמאָלט וואָלט איך אפשר עפּעס געוואוסט? צי וואָלט ניט אַ יושר געוועזן צו פּרובן...

— ווען זי זאָל נאָר הייסן! אפשר וואָלט איך עס בײַ אים געפּרובט.

פאַרטייטשונגען פון די שווערע העברעאישע ווערטער, וועלכע געפינען זיך אין דעם ווערק.

שאני הכא (דאַ איז אנדערש)

חקרן (א פאַרשער)

צום כיור (צום האנטפאס)

היכי דמי (ווי קען דאס זיין)

תוך כדי דבור (אזוי רעדנדיק)

בעל עקדה (א נאמען פון א ספר)

עד סוף כל הדורות (ביז עבריג פון דער וועלט)

נדרים (א נאמען פון א גמרא)

א לשון שבדו חכמים (א אויסדרוק וואס די געלערנטע האָבן אויסגעלערנט)

מאבד עצמו לדעת זיין (זיך אַ טויטה אָנטאָן)

ווילנער פֿאַרלאַג

פֿון

ב. א. קלעצקין

אַלע ווערק פֿון י. ל. פּרץ.

I באַנד פֿאָלקסטימלאַכע געשיכטן
II די צייט
III דראַמען
IV אדם וחוה (אין 5 טייל) —
V חסידיש
VI פֿאַר קליין און גרויס
VII סקיצן און בילדער
VIII אימפּראָמפּטן און פֿעליעטאָנען
IX אַלט און ניי
X פֿון שטוב און גאס
מיינע זכרונות

שלום אַש.

מעריׂ (ראָמאַן)
ר׳ שלמה נגיד
דראַמען, באַנד I, II, III,
דערציילונגען, באַנד IV, V,
א שטעטל
דאָס נייע לעבן

אַדרעס:

Wydawnictwo Wileńskie B. KLECKINA,
Wilna. Mało-Stefańska 23.